

NTK založila dvě nová národní centra, která mohou pomoci českým vědcům s byrokracií

Nově vzniklá Národní centra ORCID a DOI pomohou českým vědcům a vědkyním za použití perzistentních identifikátorů s byrokracií a podpoří efektivitu procesů uvnitř výzkumných organizací.

Dne 1. 6. 2023 vznikla na půdě Národní technické knihovny v Praze dvě nová národní centra – Národní centrum ORCID (NC ORCID) a Národní centrum DOI (NC DOI). České vědce a vědkyně podpoří ve využívání perzistentních identifikátorů ORCID a DOI. To jsou trvalé elektronické kódy, které slouží k jednoznačné identifikaci osob a objektů (například článků či datových sad) v digitálním prostoru.

Obě centra budou fungovat pod záštitou Národní technické knihovny (NTK) a českým výzkumným institucím nabídnou přístup ke službám, které mohou zefektivnit jejich interní procesy a snížit administrativní zátěž vědeckých pracovníků a pracovníc.

Vznik obou center byl podpořen za pomoci projektu IPs CARDS (Czech Academic and Research Discovery Services) z Operačního programu Jan Amos Komenský. Hlavním cílem projektu IPs CARDS je vytvořit centrální platformu pro správu všech typů informačních zdrojů určených pro české výzkumné organizace.

Za Národní technickou knihovnu vznik obou center podpisem formálně stvrdil Martin Svoboda, ředitel NTK, který uvedl: *„Podporou užívání perzistentních identifikátorů v systému vědeckého publikování v České republice se NTK zabývá již několik let. Jsem rád, že nyní můžeme díky projektu CARDS prostřednictvím nových center nabídnout českým výzkumným a akademickým institucím nejen metodickou, ale také finanční podporu jejich širšího využití. Věříme, že tato podpora povede v dlouhodobém horizontu ke zvýšení efektivity českého ekosystému VaVal a těšíme se na vzájemnou inspiraci s mezinárodní komunitou fungující kolem organizací ORCID a DataCite.“*

Martin Svoboda, ředitel NTK a Helena Cousijn, manažerka pro komunity DataCite

Podpis se uskutečnil v rámci mezinárodní konference National EOSC Tripartite Event, které se účastnili také Helena Langšádlová, ministryně pro vědu, výzkum a inovace, Václav Velčovský, vrchní ředitel sekce mezinárodních vztahů, EU a ESIF MŠMT a Jiří Homola, místopředseda Rady pro výzkum, vývoj a inovace.

Využívání perzistentních identifikátorů podporuje také Evropská komise. V současném rámcovém programu Horizont Evropa na podporu výzkumu, vývoje a inovací, v němž se během let 2021 až 2027 rozdělí 95,5 miliard eur, je využívání perzistentních identifikátorů již standardem.

Menší administrativní zátěž pro vědce i výzkumné organizace

Identifikátor ORCID („Open Researcher and Contributor Identifier“) je mezinárodně uznávaná, unikátní kombinace čísel, která se využívá pro trvalou identifikaci všech osob zapojených do výzkumných a publikačních procesů ve vědě a je založená na ISO standardu (ISO 27729:2012 Information and documentation — International standard name identifier (ISNI)).

Výzkumníci mohou tento identifikátor využít k jasnému propojení se svými publikacemi, výzkumnými daty a dalšími produkty výzkumného procesu, jako jsou patenty, softwary či nové metodiky. Svůj identifikátor vědci spravují jako vlastní individuální profil, nad kterým mají za všech okolností plnou kontrolu. V něm mohou uvést kromě svých titulů a akademických hodností také získané granty či mimořádná ocenění, medaile a podobně. Je zcela na nich, jaké informace chtějí zveřejnit a komu by měly být dostupné.

V praxi to znamená, že vědci a vědkyně se nemusí obávat negativních důsledků změny svého jména či různorodých zápisů jejich jména při vyhledávání vědeckých publikací, jejichž jsou autory. Další výhodou je, že využití identifikátoru ORCID ušetří čas vědcům například při vyplňování zdlouhavých přihlášek do grantových soutěží. V mnoha případech tak nebude potřeba do přihlášek vyplňovat publikace či uvádět životopis. Místo toho bude možné vložit pouze unikátní identifikátor ORCID, díky kterému budou mít hodnotící instituce možnost se dozvědět ověřené informace o profesním profilu autorů přihlášky a jejich řešitelského týmu.

Další výhody výzkumníkům mohou přinést integrace ORCID do systémů výzkumných organizací (např. do repozitářů nebo systémů pro evidenci publikační činnosti). Díky tomu bude možné efektivněji sbírat data o vědeckých aktivitách jednotlivých výzkumníků a v důsledku tak ulehčit administrativní zátěž jak samotných vědců a vědkyní, tak jejich domovských organizací.

Nové Národní centrum ORCID bude českým výzkumným organizacím zajišťovat v letech 2023–2028 finanční a metodickou podporu přístupu k plným funkcím prémiového členství ORCID, což jim dává možnost efektivněji pracovat s ORCID iD a integrovat jej tak do svých interních systémů.

Služby Národního centra ORCID začalo k 1. červnu využívat 18 institucí – 15 vysokých škol, dále pak Grantová agentura ČR, sdružení CESNET a NTK, které bude Národní centrum ORCID nejen koordinovat, ale bude rovněž integrovat ORCID do svého systému jako ostatní zapojené organizace. Další instituce se budou připojovat postupně v následujících letech.

„Jsme opravdu rádi, že můžeme přivítat české národní konsorcium [Národní centrum ORCID] do skupiny ORCID. Jsme přesvědčeni, že s podporou Národní technické knihovny dosáhne česká výzkumná komunita výjimečného zapojení a využití ORCID, což přinese větší zviditelnění českých výzkumných pracovníků, pomůže jim získat uznání za jejich práci a sníží administrativní zátěž. Těšíme se na spolupráci s Českou republikou při prosazování osvědčených postupů ORCID a širšího přijetí perzistentních identifikátorů, abychom maximalizovali jejich hodnotu pro národní i mezinárodní výzkumnou komunitu,“ říká Chris Shillum, výkonný ředitel společnosti ORCID.

Martin Svoboda, ředitel NTK a Paloma Marín-Arraiza, manažerka pro komunitu ORCID

Vždy dohledatelné odborné zdroje

Současně s Národním centrem ORCID vzniklo také nové Národní centrum DOI. To se zaměří na podporu a implementaci efektivního využití perzistentního identifikátoru DOI.

Mezi vědeckou komunitou relativně dobře známý kód DOI (Digital Object Identifier) slouží jako nejpoužívanější identifikátor objektů v digitálním prostředí. Výrazem „objekt“ se přitom míní například vědecké články, výzkumná data a další výstupy vědecké práce. Díky DOI jsou pak tyto objekty jednoznačně identifikovatelné, dohledatelné a snadno citovatelné.

Spolu s unikátním kódem DOI se totiž také ukládají i metadata (další identifikační údaje) o daném výstupu. Pokud se hledaný článek či výzkumná data z jakéhokoliv důvodu přesunou na jiné místo, pomocí DOI je lze stále dohledat.

Národní centrum DOI svým členům zajistí celou řadu služeb. Během let 2023 až 2028 bude pokrývat finanční náklady na přidělování DOI prostřednictvím agentury DataCite, která registraci těchto unikátních identifikátorů poskytuje. Kromě toho ale nabídne také metodickou podporu, sdílení dobré praxe a podporu při základních technických problémech s přidělováním DOI. Možnost členství v novém národním centru budou mít všechny vysoké školy a výzkumné a neziskové organizace, které v Česku působí v oblasti výzkumu, vývoje a inovací.

Služby národního centra začalo od 1. června využívat 7 institucí – 3 vysoké školy, Knihovna Akademie věd ČR a dva další ústavy AV ČR, a také NTK, které bude nejen koordinovat Národní centrum DOI ale zároveň bude přidělovat DOI ve svém institucionálním repozitáři. Další instituce mohou připojit k využívání služeb kdykoliv v průběhu tohoto roku i let následujících.

„Jsme nadšení, že můžeme přivítat Národní technickou knihovnu jako koordinátora nového národního konsorcia [Národní centrum DOI]. Naše spolupráce posiluje globální vědeckou komunitu a podporuje náš cíl zajistit spolehlivý a trvalý přístup k výzkumným a vývojovým datům a výsledkům napříč celým světem,“ říká ředitel organizace DataCite, Matthew Buys.

ORCID

Hlavní vizí společnosti ORCID je svět, ve kterém jsou všichni, kdo se podílejí na výzkumu, vývoji a inovacích, identifikováni za pomoci unikátního kódu a jsou tak propojeni se svým výzkumem a vlastním přínosem světové vědě.

Cílem ORCID je vyřešit nejednoznačnost jmen výzkumníků a akademických pracovníků a tím i snížit administrativní zátěž pro výzkumné pracovníky, eliminovat chybovost v zápisech jmen osob v různých systémech a napomoci výzkumným organizacím efektivně evidovat dopad výzkumu, který vytvářejí nebo financují. Za tímto účelem poskytuje unikátní identifikátor ORCID iD, který mohou jednotlivci používat spolu se svým jménem, když se zapojují do výzkumných a inovačních činností. Kromě toho jim také tento identifikátor umožňuje navazovat transparentní a důvěryhodná spojení mezi výzkumnými pracovníky.

DataCite

DataCite je přední světová nezisková organizace, která poskytuje trvalé identifikátory objektů DOI pro výzkumná data a další výsledky výzkumu. Cílem DataCite je pomáhat výzkumné komunitě s vyhledáváním, identifikací a spolehlivým citováním výzkumných dat a jiných digitálních objektů. Použití DOI významně pomáhá dlouhodobému zachování dohledatelnosti objektů nebo alespoň základních informací o nich.

Národní technická knihovna

Národní technická knihovna je největší a zároveň nejstarší knihovna technické literatury v České republice. V moderní budově v centru Kampusu Dejvice nabízí klíčové informační zdroje, kvalitní služby a velkorysý prostor pro studium a týmovou práci. Funguje také jako společenské centrum s galerií, kavárnou a konferenčním sálem.

Kontakt: Martin Krška, e-mail: martin.krska@techlib.cz, tel.: 775 573 910